

मनोहरबाबाली बाल-गितां -

एक आस्वादण

माधवी सरदेसाय

मनोहरबाबाने जाण्ट्यां खातीर आशिल्ले कवितेची कोंकणी वाचप्यांनी, समिक्षकांनी खूब तोखणाय केल्या. हे प्रौढ कविते इतलीच, केन्ना केन्ना, तिचे परस कुसभर चडूच, म्हाका तांगेली बाल कविता म्हत्वाची दिसता.

मनोहरबाबान भुरग्यांक दोनशां वयर गितां दिल्यांत. हीं गितां म्हळ्यार एक पुण्य संवसार. भुरग्यांलो संवसार. बिलूबाय, बुकीमाम, हुंदीरमाम, माकड, वाग, कोंबलो, कावळो, चिमणी, मूय, पिसोळें, वळार, मेस्त, गंवरडी, दोतोर, पसरकार, शिंपी, म्हातारी, आजो, बावलो, बावली, पावस, दर्यो - हांचो संवसार. ह्या संवसाराचो केन्द्रबिन्दू भुरगें.

कांय गितां भुरग्याचे आनी भोंवतणच्या मनशांचे तशे मोनजातीचे संवाद घेवन येतात. देखीक, भुरगें म्हातारेक विचारता, 'खंय गे वेता म्हातारे/ इतले फांतोडे?' आनी म्हातारी ताका जाप दिता, 'बुकलो म्हजो पळून गेला/ शंजरा भितोडे', ह्या गितांतले म्हातारेक बुकल्याचो हुस्को. एके नदरेन पळोवंक गेल्यार हो भुरग्यांच्याच संवसारांतलो हुस्को.

म्हातारी आनी भुरगो हांचे मदलो हो संवाद पळेयात. (मनोहरबाबांच्या गितांनी लोकवेदाच्या काणयांनी येता तशी 'म्हातारी' येता, 'म्हातारो' येना.)

- गांवचे म्हातारे गे तूं/ खंय गे गेलेली?
- म्हापस्यां गेलेलीं रे पुता/ फेस्ता गेलेलीं
- फेस्ता साकुनू गे तुवें/ कितें हाडिल्लें?
- फेस्ता साकुनू रे पुता/ चणे हाडिल्ले
- चणे हाडिल्ले गे तुवें/ कोणा वांटिल्ले?
- चणे हाडिल्ले ते पुता/ भुरग्यां वांटिल्लें.
- चणे हाडिल्ले ते तुवें/ कित्या खालेना ?
- दांतां लागना रे पुता/ दांतां लागना. '

दांत नाशिल्ली ही म्हातारी गांवच्या (दांत आशिल्ल्या) भुरग्यांचे लक्तुबायेन फेस्ता सावन मुजरत चणे हाडटा. आनी, कांय प्रमाणांत, 'दांत आसात पूण चणे नात, चणे आसात पूण दांत ना' ही म्हणणी हांगा फट थारता.

मनोहरबाबांच्या गितांतलें भुरगें मनशां परस मोनजातीं कडेन अदीक उलयता. हे काय संवाद पळेयात -

१. '-बिलूबाय, बिलूबाय/ कोणें खाली साय?
- म्हाका बाबा खबर ना/ हांव गेल्लें कुसमणां'.
२. '-आरे आरे कोल्या/ कोली खंय गेल्या?
- सांगतां तुज्या कानांत/ कोली गेल्या रानांत.'

३. '-हुंदीरमामा हुंदीरमामा/
खंय रे आशिल्लो?

- बुकीबाब न्हिदला
घरांत/ बिळांत बशिल्लो.'

४. '-मुयेबाये मुयेबाये/ खंय गे गेलेली?

- पसरकारान धाडल्या साकर/ हाडूंक गेलेलीं.'

भुरग्यांच्या प्रस्नांक हांगा मोनजाती भुरग्यांलेच भाशेंत जाप दितात. समीक्षकांचे भाशेंत हें 'मानवीकरण'. पूण केन्ना केन्ना मोनजाती भुरग्यांच्या प्रस्नांक आपणाल्या भासांनीय जाप दितात. 'खंय रे तुजो भाव?' ह्या भुरग्यांच्या प्रस्नाक 'हडवो ताल्ल बेबो' 'डरांव डरांव' म्हूण जाप दिता. तसो कोंबलो 'कों कोंच कों', कावळो 'काव काव काव', बुकलो 'म्यांव म्यांव म्यांव' म्हूण जाप दिता. हे तरेन कवी भुरग्याक मोनजातींच्या तरेकवार भासांक, तांच्या वेगळेपणाक मान दिवंक अचळय शिकयता. वांगडा, आमचे भाशेंत सांकेतिक रुपान थिरावल्या मोनजातींच्या भाशीक रुपांची भुरग्यांक वळख घडयता. अशी तुळा खंय करची न्हय. पूण तरी, सांगून दिसता, 'Old Mac Donald had a farm' गितांतल्या 'फार्मा'त बंदिस्त आशिल्ल्या मोनजातींच्या Bow Wow, Quack Quack, Moo Moo... हे उलोवण्यांचे 'सुके' वळेरें परस मनोहरबाबांच्या गितांतल्या शेता मेरेवेल्या बेब्याचें 'डरांव डरांव', दुर्गावेल्या कोंब्याचें 'कों कोंच कों', आंब्या ताळयेवेल्या कावळ्याचें 'काव काव', म्हऱ्यांत अळंग येवन बशिल्ल्या बुकल्याचें 'म्यांव म्यांव' अदीक 'मेकळें' दिसता आनी देखून तें सरळ भुरग्याच्या, तशेंच, भुरगेपण सांबाळूंक पाविल्ल्या जाण्ट्याच्याय काळजांत सुवात जोडूंक पावता.

मोनजातीच्या भासां वरी, मनोहरबाबांच्या गितांनी भुरग्यांले भाशेंतलीं, बारीक पळेल्यार, जाणटेल्यांनी घडयल्ले भुरग्यांले भाशेंतलीं, 'शितू, मेंमें, भोबो, कुतू, पिपी, पोपो, ताता' बी उतरां मेळटात.

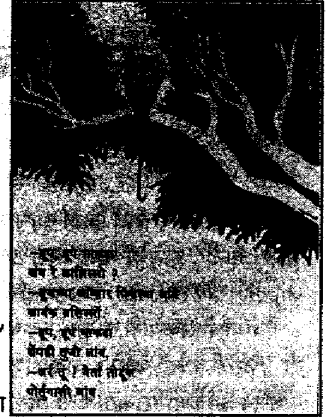
कोण, कोणें, खंय, केन्ना, कित्याक, करों - भुरग्यांचे आवडीचीं उतरां. ह्या उतरां वरवींच भुरगीं आपणाली जिज्ञासा भागयत शिकत आसतात. मनोहरबाबांलीं कांय गितां म्हळ्यार निखटे भुरग्यांक पडिल्ले कांय प्रस्न. देखीक, हें गीत पळेयात -

'आगा आगा वागा/ पावलो कसो हांगा?

व्हडलें तुजें रान/ पांदरो, तुजो ल्हान.

खंय रे तुजीं भुरगीं? कित्याक असो वोगी, वागा

कित्याक असो वोगी?'

शिकोवपाचो आव हाडी नासतना पांय-बांतल्या पयल्या बागाच्या दुःखाची भुरग्याक वळख घडोवपी हें गीत.

भुरग्याक प्रस्न विचारूंक आवडटा तशें ओर्दी सोडूंकूय आवडटा. हीं गितां पळेयात -

ऊड ऊड कावळ्या/ ऊड ऊड ऊड
बूड बूड बांगड्या/ बूड बूड बूड
धांव धांव पाडका/ धांव धांव धांव
बुकल्या आमगेर/ राव राव राव.'

'यो रे यो रे कावळ्या/ काव काव काव
आमच्या आंगणांत/ राव राव राव
यो रे यो रे माकडा/ हूप हूप हूप
आमगेर तोरां/ खूब खूब खूब
यो रे यो रे हुंदरा/ चीं चीं चीं
सगलीं भुरगीं/ वळखीचीं.'

मनोहरबाबांच्या गितांचें सगळ्यांत ओडलायणें आंग म्हळ्यार तांतली नादमय भास. तांगेलीं चडशीं गितां बरपाक्षरी संवसारांत अजून भितर सरूंक नाशिल्ल्या भुरग्यां खातीर बरयल्लीं. नादमयतेक लागुनूच ती असल्या भुरग्यांच्या काळजाचेर शोक गाजोवंक लागतात. नादमयता वेगळ्या वेगळ्या तरांनी हांगा उकती जाता.

१. यमक जुळयतना.

ह्यो वळी पळेयात -

१. बिलूबाय बिलबाय
कोणें खाली साय...
२. एक आसलो बेबो
ताका मेळ्ळो खुबो...
३. पणसा घरे, रुचीक बरे...
४. एक आसलो बुकलो
गोरो गोरो पाकलो...

२. नाद-अणकारी (onomatopoeic) उतरांच्या आदारान उकती जावपी नादमयता.

सगळ्या भासांनी भोंवतणचे कांय आवाज उतरांच्या रुपान थीर जाल्ले आसतात. असल्या उतरांक नाद-अणकारी उतरां म्हणटात. कांय नाद-अणकारी उतरांचो निकटो नादूच म्हळ्यार तांचो अर्थ आसता. कोंकणी भास नाद-अणकारी उतरांचे नदरेन भोव गिरेस्त. मनोहरबाबांलीं कितलींशीं गितां असल्या नाद-अणकारी उतरांच्या आदारान फुलतात.

देखी: १. घूम घूम घुमटा/ घूम घूम घूम
हूम हूम धोलक्या/हूम हूम हूम
टूम टूम तबल्या/ टूम टूम टूम
छूम छूम घुंगरा/ छूम छूम छूम.

२. ताळी वाजय ताळी वाजय/ टप टप टप
उखल पांय उखल पांय/ झप झप झप
नाच गो बाय नाच गो बाय/ छन छन छन
वाजय घांट वाजय घांट/ ढण ढण ढण.

३. बाबू बाबू धांव रे/ लुद लुद लुद
बाबू बाबू दूद पी/ गुद गुद गुद
बाबू बाबू चोय रे/ बिटी बिटी बिटी
बाबू बाबू हांस रे/ किटी किटी किटी.

४. 'सुणो कसो भोंकता?/ भूक भूक भूक.
गाडी कशी धांवता?/ झूक झूक झूक
बोकडी कशी रडटा?/ में में में.
बाबू कितें करता? पें पें पें.'

५. 'चिंव चिंव चिमणी/चिंवचिंवता चिंवचिंवता.
गितार टिंव टिंव/ टिंवटिंवता टिंवटिंवता.
गुण गुण भोंवरो/ गुणगुणटा गुणगुणटा.
झण झण वारें/ झणझणटा झणझणटा.'

६. 'कड कड कुडूम/ घड घड घुडूम
विजूबाय हांसता/ दर्या गाजता.
तड तड तुडूम/ घड घड घुडूम
विजूबाय नाचता/ संवसार हालता.
घड घड घुडूम/ घड घड घुडूम.'

३. वाक्याचो कर्तो आनी वाक्यांत येवपी थळावें नांव, कर्तो आनी कर्म, कर्तो आनी क्रियापद हांचे हे नादमय संबंद पळेयात:

१. 'ची ची चिमणो/ चिंवलाचो चिंवलाचो
पी पी पिट्टोळ/ पिर्लाचो पिर्लाचो
का का कावळो/ काणकोणचो काणकोणचो
शी शी शिल्लो/ सुर्लाचो सुर्लाचो.'
२. 'बाबूच्या लम्माक/ भुरगीं आयलीं
भुरगीं मुरगांवची.
बाबूच्या लम्माक/ जाणटीं आयलीं
जाणटीं झारबागचीं
बाबूच्या लम्माक/ रांदपी आयले
रांदपी रायतूरचे.
बाबूच्या लम्माक/ वाडपी आयले
वाडपी वाडयेचे.'
३. 'बोंबो गेलो बोंबोय
आनी हाडले बोंबील चार...
४. 'भागूबाय भागूबाय/ भाकरी भाजता काय?...
साळूबाय साळूबाय/ सान्नां करता काय?...'

नादमयतेन उपाट भरिल्लीं मनोहरबाबांलीं गितां म्हळ्यार भाशेचे - उतरांचे ओडलायणे खेळ, केन्ना केन्ना अर्थाक खुंटयाळ्याक लावन केल्ले. ह्या नादमय खेळांनी खंय खंय अर्थाचेय खेळ आसात. देखीक, हीं उमाण्यां वरी गितां पळेयात -

१. 'सगलो गांव भोंवतां हांव/ करीत काव काव
सांग रे म्हजें नांव बाबू/ सांग रे म्हजें नांव.'
२. 'उडक्यो मारीत भोंवतां हांव/ खातां आंबे जांब.
शेंपडी म्हजी लांब बाबू/ नांव रे म्हजें सांग.'
३. 'झाडार म्हजें घर/ आनी बडी कशें आंग
सांग रे म्हजें नांव बाबू/ म्हजें नांव सांग.'

४. 'सुपा येदे कान/ नाक म्हजें लांब
पांय म्हजे खांब
नांय म्हजें सांग, बाबू/ नांय म्हजें सांग.

मनोहरबाबांलीं कांय गितां म्हळ्यार इल्ल्यो इल्ल्योश्यो काणयो.
देखीक,

१. 'एक आसलो कावळो/ खूब खूब सवळो
म्हावन धुवन जेवतालो/ देवा लागीं मागतालो
देवा देवा मतींत धर/ मात्सो म्हाका धवो कर
देवा सायबा पाव/ काव काव काव.'
२. 'एक आसली ऊय/ तिका भेटली मूय
ऊयेन म्हळें, मुये मुये/ कित्याक चोयता भूंय?
मुयेन म्हळें, उये बाये/ शेणल्या म्हजी सूय.'

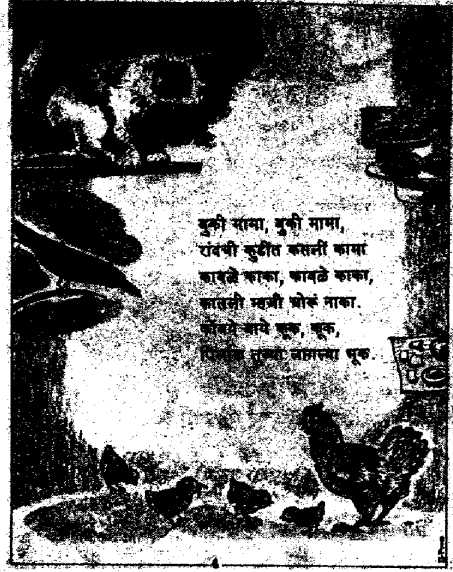
केन्ना केन्ना, 'एक आसलो अमको' म्हूण मनोहरबाबांलें गीत
काणयेच्या झेतान सुरू जाता खरें, पूण हे काणयेंत कांयच घडना.
फकत उतरां उतरांक मेळटात आनी भास धोलूंक लागता, नाचूंक
लागता. देखीक, हें गीत पळेयात-

'एक आसलें कोप/ ताका नासलो कान
एक आसलो तांबयो/ ताका नासली मान
एक आसलें कदेल/ ताका नासले हात
एक आसली फाणी/ तिका नासले दांत.'

मनोहरबाबांलीं कांय गितां म्हळ्यार जाण्ट्यांले जिबेर
चंवरिल्ली भुरग्यांलीं अपुर्बाय - भुरग्यांली तोखणाय. ही अपुर्बाय,
तोखणाय 'बाबू'चीच न्हय आं, बायचीय. (पूण फकत गोऱ्या गोऱ्या
बायचीच... काळ्या/काळश्या/सांवळ्या- 'सावुल-गोऱ्या' बायची
अपुर्बाय खंय...? - ही जाणवीक म्हाका प्रतिभा बापट हे म्हजे
इश्टणीन करून दिली.)

- देखी:
- १ 'लाल लाल आबोलें/ धवी दुदा साय
गोड गोड साकर/ तशें म्हजें बाय.'
  - २ 'हुंदीरमामा यो रे हांगा/ बाबूक म्हज्या चोय
बाबू म्हजो भाकरी खाता/ तुका दितां सोय'
  - ३ 'काळे कोंगरे केंस गो तुजे/ मोगऱ्यां वरी दांत
गोरे गोरे पोले तुजे/ गोरे गोरे हात
गोरी गोरी मान तुजी/ गोरे गोरे पांय
कितलें बरें बाय म्हजें/ कितलें बरें बाय!'

मनोहरबाबांलीं चडशीं गितां ल्हान ल्हान, कुकूडलीं,
माणकुलीं. चार ते आठ वळींचीं. 'बाबूचें लमन', 'बेब्यांचें काजार',
'माजराचें काजार', 'मामागेर पोरान बारा' बी कांय व्हडलीं गितां
आनी 'भांगराची कुराड' ही एक कवन-काणीय तांणी बरयल्या.
सांगपाची गरज ना, ह्या ल्हान व्हड सगळ्या गितांची भास सादी
सोंपी सरळ. एका लेगीत उतराची आडखळ येना असली. हिंदू तशीं
क्रिस्तांव-सगळ्या भुरग्यांक आपली दिसची हे तरेची. ह्या गितांनी
'लमन' आसा तशें 'काजार' आसा, 'जात्रा' आसा तशें 'फेस्त'
आसा, 'पळे' आसा तशें 'चोय' आसा, 'आवय' आसा तशी 'माय'
आसा.

दुकी सोमा, दुकी मापा,
रॉवपी कुडीत कसलीं कापा
बावळे काका, कावळे काका,
सावली म्हजी भोवं ताका.
सावले बाये वळ, वळ,
सावले ताका नासल्या वळ.

मनोहरबाबांलीं कांय गितां 'मस्तेपणान' सोंपतात. देखीक,

१. 'एक आसलो गोरिला/ तो गेलो बंगाला
आपल्या बारा पोरान खातीर/ हाडले तेरा रसगुल्ला.'
२. 'बिलूबाय बिलूबाय/ खंय गो आशिल्लें?
तुमच्या मामान हाडलां मेमें/ राखूंक बशिल्लें.'

हेच भाशेन, 'माजराचें काजार' गितांत व्हंकलेचे कुडींत
हुंदीर पावता आनी काजार विसरून व्हंकल हुंदराचे फाटीक लागता.
अशेंच, 'बाबूचें लमन' गितांत बाबूचें लमनूच जायना. बाबूक लमनाक
आपोवपाची कोणाक चत्राय उरना, देखून. गितांचे हे 'मस्ते' अखेर
भुरग्यांक हांसयतात.

निवळ निवळ आनंदान भरिल्लो असो हो गितांचो संवसार. ह्या
गितांनी एक 'प्रार्थना' आसा -

'देवा सायबा पाव गा/ देवा सायबा पाव
आमी सगलीं भुरगीं/ भैणी आनी भाव.
आमी मोगान मेळचीं/ आमी मोगान खेळचीं.
आमच्या हांशान भरचो/ सगलो आमी गांव.
देवा सायबा पाव गा/ देवा सायबा पाव.'

भुरग्यांच्या आनी जाण्ट्यांच्याय हांशान आनी मायेमोगान
भरिल्लो सर्ग निर्माण करपाचेंय काम मनोहरबाबांलीं गितां करतात.

मनोहरबाबांलीं गितां म्हळ्यार निखट्या भुरग्यां साहित्याचीच
न्हय तर पुराय कोंकणी साहित्याची बुन्याद. सांगपाची गरज ना,
कोंकणी साहित्याची ही बुन्याद घटमूट बरी आसा. हिचेर केदेंय
व्हडलें भवन उबें जावं येता.

(७ आनी ८ ऑक्टोबर २००५ ह्या दिसा, पणजे, इन्स्टिट्यूट मिनेझीस
ब्रागांझाच्या सभाघरांत साहित्य अकादेमी, दिल्ली आनी गोवा कोंकणी अकादेमी
हांच्या जोड-पालवान 'बाल साहित्य' ह्या विशयाचेर घडोवन हाडिल्ल्या
परिसंवादांत वाचिल्लो पेंपर.)